

Text z připravované knihy *Sochařské Brno 1989-2019*

Text je k dispozici studentkám a studentům galerijní pedagogiky pouze ke studijním účelům pro cyklus programů k univerzitním sochám. Žádné další použití textu či úryvků nepřipadá v úvahu – dokud nebude vydána kniha (v květnu 2019)

Radek Horáček 5. 4. 2019

Sochy v prostorách Masarykovy univerzity (1989–2018)

Martina Šviková

Úvod

Ve veřejně dostupných prostorách Masarykovy univerzity v Brně se nachází významný soubor uměleckých děl od předních českých i zahraničních autorů 2. poloviny 20. století. Myšlenka osazovat univerzitní prostory soudobými sochařskými díly však není samozřejmá a má za sebou zajímavou historii.

Příznivé podmínky pro zapojování uměleckých děl do prostor brněnské univerzity nastaly poprvé od jejího založení v roce 1919 až se změnou politického režimu po roce 1989. V pozadí těchto aktivit stál od počátku **prof. Eduard Schmidt**, fyzik a milovník umění, jenž v klíčových letech 1992–1998 působil jako rektor Masarykovy univerzity, následně do roku 2004 jako prorektor pro výzkum a vývoj a dodnes se v otázkách uměleckých akvizic univerzity velmi angažuje. V jeho úsilí jej výrazně podporoval také **prof. MUDr. Jiří Vorlíček**, významný lékař a sběratel umění, jenž v letech 1997–2003 působil ve funkci děkana Lékařské fakulty Masarykovy univerzity.

Právnická fakulta

Představitelé univerzity v nových podmínkách 90. let svým způsobem navázali na myšlenku umělecké výzdoby reprezentativních prostor budovy Právnické fakulty na ulici Veverí, která byla v letech 1928–1933 postavena podle projektu architekta Aloise Dryáka a měla se stát součástí plánované výstavby akademické čtvrti.¹ Aula fakulty, kterou pod názvem Auditorium maximum začala ke slavnostním účelům využívat celá univerzita, byla krátce po výstavbě budovy opatřena reprezentativní uměleckou výzdobou. Na strop Auditoria byly osazeny vitráže **Františka Kysely** (1928) a na čelní stěně vytvořil **Antonín Procházka** monumentální obraz **Prométheus přinášející lidstvu oheň** (1938, olej, tempera, plátno, 7,5 × 13 m). Obraz i budova samotná následně prošly dramatickým vývojem. Za 2. světové války, kdy si v budově Právnické fakulty zřídilo gestapo svou řídicí úřadovnu s věznicí, měl být Procházkův obraz, vyjadřující humanistické poslání univerzity, spálen. Nakonec se jej ale podařilo uschovat a krátce po osvobození opět umístit na čelní stěnu Auditoria maxima.² Naděje na obnovení univerzitního provozu budovy však netrvaly dlouho. V roce 1950 byla Právnická fakulta v důsledku poučnorových ideologických bojů zrušena a v její budově se usadila Vojenská akademie Antonína Zápotockého.

Do své budovy na ulici Veverí se Právnická fakulta mohla vrátit až v roce 1990 a o čtyři roky později byla ve vstupní hale umístěna rozměrná plastika **Zákoník** od **Vladimíra Preclíka** (1966–1969, mořené a zlacené dřevo, v. 250 cm), která stojí na samotném počátku souboru děl, jenž začal být po roce 1994 do univerzitních prostor pořizován systematicky. Dřevěná polychromovaná plastika byla původně určena do budovy Federálního shromáždění v Praze, ale z ideologických důvodů byla odmítnuta.³ Až v roce 1994 byla plastika přenesena na půdu Právnické fakulty Masarykovy univerzity. V roce 2010 byla před budovu fakulty osazena bronzová replika **Pomníku Edvarda Beneše** od **Karla Dvořáka** (1947–1948). Pomník bývalého československého prezidenta, který byl na pozemku města

¹ Jiří Pulec – Jiřina Kalendovská, *Masarykova univerzita, založení, stavební vývoj, insignie*. Brno 1994, s. 20.

² Jindřich Chatrný – Radana Červená, *Brněnský Prométheus, Nad obrazem Antonína Procházky Prométheus přinášející lidstvu oheň*, Brno 2013.

³ Tomáš Tyl, Kterak Zákoník před aulu přišel, in: *Univerzitní noviny*, 2003, r. 10, č. 4, 30. 4., s. 51–52 (originál textu in: Octopus, 2003, č. 35, s. 6).

Brna před fakultou umístěn z iniciativy Československé obce legionářské přes nesouhlas představitelů univerzity, však svými proporcerami i umístěním působí poněkud problematicky.

Rektorát

Počátkem 90. let se do majetku Masarykovy univerzity dostal novorenesanční Kounicův palác na dnešním Žerotínově náměstí, který se v roce 1994 stal sídlem rektorátu. Na památku Václava hraběte Kounice, jenž budovu v roce 1908 věnoval českým studentům v Brně,⁴ byla v předpolí paláce u Moravského náměstí umístěna jeho busta.

Při rekonstrukci prolomili architekti nový vstup paláce k Žerotínovu náměstí, v jehož prostoru navrhl architekt a sochař Zdeněk Makovský nízkou kruhovou **fontánu**. Mělo zde být osazeno také rozměrné sochařské dílo, což se ale dosud realizovat nepodařilo. Na vytvoření uměleckého díla v těchto místech však univerzita v současnosti připravuje výtvarnou soutěž.⁵

Počátkem 90. let navázala Masarykova univerzita úzký vztah se sochařem **Olbramem Zoubkem**, od něhož se pro univerzitní prostory podařilo získat několik děl. Již v roce 1994 byla ve vstupní hale Kounicova paláce umístěna Zoubkova socha **Zvídavost** (osinkocement, částečně zlaceno, v. 225 cm), antikizující postava nahé dívky se zlacenou drapérií, která se s přivřenýma očima a s rozpaženýma rukama naklání dopředu.

Koncem 90. let získala univerzita také zásadní dílo **Vincence Makovského**, stojící na pomezí jeho tvorby, bronzovou **Hlavu Prométhea** od (1934, v. 34 cm). Jejím umístěním ve velké zasedací síni se rektorát symbolicky propojil s budovou Právnické fakulty, s Procházkovým monumentálním obrazem Prométhea přinášejícího lidstvu oheň.

V roce 1997 bylo na nádvoří Kounicova paláce umístěno ještě sousoší italské sochařky **Marie Assunty Karini Dialog (Biologická nika)**, které vzniklo v rámci 1. bienále mezinárodního sochařského symposia Kámen 1997. Nádvoří Kounicova paláce je však v současnosti využíváno jako parkoviště a umístění sousoší tak lze považovat spíše za provizorium.

Pedagogická fakulta

V polovině 90. let se nových prostor dočkala také Pedagogická fakulta, sídlící od svého založení v budově na ulici Poříčí 7. V letech 1994–1995 byla ve vedlejší proluce postavena nová budova fakulty, která byla s původní budovou propojena (arch. Vladimír Vychodil a Pavel Kučera). Na základě soutěže, iniciované prof. Igorem Zhořem, vytvořil ve foyer budovy sochař **Jan Ambrůz** monumentální dřevěný objekt s názvem **Brána vědění (Vítězný oblouk)**, připomínající torzo archaické brány, který byl však později přemístěn na vnitřní nádvoří fakulty.

Další sochařská díla na Pedagogické fakultě se soustředila kolem schodiště budovy na ulici Poříčí 7. Na podestu u paty schodiště byla umístěna **bronzová busta J. A. Komenského** od **Vincence Makovského** (1942, odlitek 2016) a na stěny mezipodlažních podest schodiště byla osazena díla dvou současných pedagogů fakulty – sochař **Jiří Sobotka** zde v roce 2012 vytvořil památník brněnského malíře Bohdana Laciny nesoucí, název **Malíř krajiny blanokřídle**, a v roce 2016 zde **Matěj Smetana** umístil kinetickou instalaci věnovanou Janu Patočkovi s názvem **Paměti**, evokující listování stránkami v knize.

Ekonomicko-správní fakulta

Pro potřeby Ekonomicko-správní fakulty byla v letech 1995–1998 postavena nová budova v Lipové ulici (arch. Vladimír Vychodil), pro jejíž vstupní parter vznikla bronzová **Plastika pro bazén**. Podle sochařské skici **Vincence Makovského** z roku 1930 ji ve větším měřítku vytvořil jeho syn Zdeněk Makovský (1998, v. 260 cm). Plastika pro bazén je tak jediným dílem z Makovského avantgardního období realizovaným ve veřejném prostoru.

⁴ Jiří Malíř, Nadační podpora českého vysokého školství na Moravě před rokem 1918, in: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, C38/1991, s. 65–76.

⁵ Rozhovor autorky s prof. R. Horáčkem ze dne 20. 12. 2018.

V hale fakulty byla téhož roku umístěna také závěsná plastika z tepané mědi od brněnské sochařky **Sylvy Lacinové**. Abstraktní plastika, jejíž dynamické formy asociující přírodní procesy, však vznikla už v roce 1969 pro budovu Zemědělského nákupního střediska v Brně a do prostor fakulty byla umístěna druhotně.

Sochařské sympozium v bronzu

V otázce dalšího osazování uměleckých děl v prostorách Masarykovy univerzity hrála zásadní roli idea Sochařského sympozia v bronzu, jehož předsedou se v roce 1995 stal sochař Olbram Zoubek. Sympozium se původně mělo konat v šesti českých městech, pro něž měla být na základě soutěže vytvořena současná sochařská díla v bronz. V zamýšlené podobě se sice sympozium prosadit nepodařilo, na jeho základní koncept však díky intervencím prof. Schmidta a prof. Braveného navázala Masarykova univerzita. Nová umělecká komise, navrhla pět sochařů – **Karla Nepraše, Maria Kotrbu, Michala Gabriela, Lukáše Rittsteina** a **Nikose Armutidise** – a každý z nich si pro zhotovení svého díla vybral konkrétní místo v univerzitních prostorách.⁶

Fakulta informatiky

Ve vnitřním atriu Fakulty informatiky na Botanické ulici vytvořil **Karel Nepraš** litinovou sochu **Komunikace** (1999), monumentální dvojici stylizovaných postav, které vychází z principu redukce tělesných objemů do trubkovitých forem.

Ve stejném roce byla ve vstupní hale Fakulty informatiky umístěna také instalace brněnského sochaře **Jana Šimka** a fotografa **Petra Barana** s názvem **Proměňování**, věnovaná památce Kurta Gödela. Tato instalace, spojující vertikální dřevěnou plastiku s fotografickou koláží, však byla při rekonstrukci budovy architektem Petrem Pelčákem v letech 2009–2014 odstraněna, stejně jako další umělecká díla, která zde vznikla v souvislosti s výstavbou areálu budov, původně čtyř Výzkumných ústavů (1975–1988, arch. Jan Dvořák).⁷ Pro monumentální reliéf **Sylvy Lacinové**, který dominoval průčelí, se stále hledá vhodné umístění (1985, tepaný měděný plech, 650 × 300 cm).⁸

Lékařská fakulta

Druhé bronzové sympozium souviselo s novorenesančním komplexem budov na Komenského náměstí, který vznikl v polovině 19. století pro německou Vysokou školu technickou.⁹ Při příležitosti rekonstrukce areálu byla v roce 2000 před vstupem do hlavní budovy nahrazena **Busta T. G. Masaryka** od **Vincence Makovského Pomníkem T. G. Masaryka**, jenž byl nově odlit podle Makovského pomníku v Bystřici nad Pernštejnem (1937).¹⁰

Lukáš Rittstein, tehdejší čerstvý absolvent pražské Akademie a laureát Ceny Jindřicha Chalupického za rok 1999, vytvořil v rámci bronzového sympozia v roce 2000 ve vnitřním atriu fakulty sousoší **Vlny**. Dílo, jež vzniklo po Rittsteinově návratu z první cesty do panenského území Západní Papui Nové Guineje, je určitou metaforou agresivního postoje současného člověka ve světě ohrožené přírody.¹¹

Další bronzové dílo umístil v roce 2002 na podestu schodiště budovy **Nikos Armutidis**. V abstraktním reliéfu **Pocťa Karlu Englišovi** (2000), jenž vzdává hold prvnímu rektorovi Masarykovy univerzity, se jazyk geometrie spojuje s výraznou haptickou strukturou povrchu. Od Nikose Armutidise získala univerzita ještě dvě starší díla, které charakterizuje spojení semiabstraktního tvaru se

⁶ Archiv MU (pozn. 19), Zápis ze schůzky 9. 1. 1998.

⁷ Fakulta informatika získala areál v roce 1996.

⁸ Bronislava Gabrielová, *Sylva Lacinová* (pozn. 18), s. 19.

⁹ Lékařská fakulta užívala od svého založení budovy bývalých kasáren na rohu ulic Údolní a Úvoz, po osvobození fakulta přesídlila do komplexu budov na dnešním Komenského náměstí (1859–1860, Ignaz Latzel podle projektu Josefa Arnolda). Viz Lukáš Fasora – Jiří Hanuš, *Masarykova univerzita v Brně. Příběh vzdělání a vědy ve střední Evropě*, Brno 2009, s. 68.

¹⁰ Jiří Hlušíčka – Jaroslav Malina – Jiří Šebek (pozn. 10), č. kat. 121. Socha je v majetku města Brna.

¹¹ Alena Potůčková, *Barbora Šlapetová – Lukáš Rittstein, Přemístění, z volného cyklu Jiné světy* (kat. výst.), Roudnice nad Labem 2009, nestr.

svazující geometrizovanou sítí.¹² Vedle bronzové plastiky **Mnémosyné** (Paměť, 1994), jež se nachází v Gettyho studovně na Seminárii dějin umění (v budově Filozofické fakulty na ulici Veveří 28), jde o plastiku **Bez názvu** (1998), kterou Armutidis vytvořil opět v rámci bronzového sympozia pro areál studentských kolejí Vinařská (při vstupu do objektu C2).

Na druhém nádvoří areálu se nachází ještě socha německo-kanadského sochaře **Friedhelma Lacha Vzestup** z červeného porfyru z oblasti kolem německého Rochlitzu, která rozvíjí pozoruhodný dialog s okolní architekturou i s věží nedalekého Červeného kostela. Skulptura, již v roce 2002 daroval sochař k poctě doc. Petra Spielmanna Seminárii dějin umění Masarykovy univerzity, se měla stát základem univerzitní galerie soch, jejíž zřízení bylo v těchto místech plánováno v souvislosti se zamýšleným přemístěním Semináře dějin umění do tohoto areálu.¹³

Fakulta sociálních studií

Lékařská fakulta Masarykovy univerzity využívala po zrušení německé Vysoké školy technické také protěží novorenesanční budovu na Joštově ulici.¹⁴ Po vybudování univerzitního kampusu v Bohunicích tuto budovu Lékařská fakulta opustila a v roce 2005 se zde usadila Fakulta sociálních studií. Při příležitosti rozsáhlé rekonstrukce budovy byla na střeše atria osazena bronzová socha **Prométhea** (2006) od brněnského sochaře **Jaromíra Garguláka**. Typická ukázka Gargulákových protáhlých figur však vznikla mimo rámec bronzového sympozia.

Ve vnitřním atriu budovy byl v roce 2018, k výročí 20 let od založení fakulty, osazen pomník sociologa **Iva Možného** (1932–2016), prvního děkana fakulty, jenž stál i u jejího založení. Na základě soutěže vytvořil pomník brněnský sochař a pedagog **Jiří Sobotka**, který jej pojal netradičně, jako bizarní postavičku s proporčně zdůrazněnou hlavou, sedící na předsazeném kvádru bosáže zdi.

Filozofická fakulta

V prostorách Filozofické fakulty na Grohově ulici¹⁵ vytvořil **Michal Gabriel** v rámci bronzového sympozia plastiku **Kmen** (2001–2002). Pro své dílo si vybral místo v atriu fakulty, v bezprostřední blízkosti novostavby fakultní knihovny, za niž architekti Ladislav Kuba a Tomáš Pilař získali Grand Prix Obce Architektů za rok 2002. Gabriel ve své plastice vytvořil specifický organismus na pomezí geometrického řádu a organického světa. Geometrické tvary připomínají horizontálně položený kmen stromu, z něhož do všech stran vybíhají „výhonky“, které se dál od středu pravidelně zmenšují a rozdvoují.

Sochařská díla se nacházejí rovněž v interiérech budov Filozofické fakulty. Na podestu 3. podlaží budovy C (před vstupem do auly) byla v roce 1990 umístěna dřevěná kopie sochy **Josefa Randy Pochodeň (Jan Palach, 1972)**, věnovaná památce Jana Palacha, kterou univerzitě darovalo Československé sdružení ve Winnipegu v Kanadě.¹⁶ A při poslední rekonstrukci areálu doplnilo interiéry budov A a B devět sádrových odlitků antických soch, které univerzita získala po válce z majetku zrušené německé Vysoké školy technické.¹⁷

Přírodovědecká fakulta

¹² Jiří Kroupa, *Nikos Armutidis* (kat. výst.), Brno 1996, nestr.

¹³ Věra Linhartová, Masarykova univerzita má nové umělecké dílo, in: *Univerzitní noviny*, 2000, r. 9, č. 10, 31. 10., s. 4–6.

¹⁴ Budovu postavil v letech 1907–1910 Josef Nebehosteny podle projektu Ferdinanda Hracha.

¹⁵ Filozofická fakulta sídlí v novorenesanční budově někdejšího městského sirotčince, kterou podle projektu Josefa Arnolda postavil Heinrich Drasche von Wartimburg. V letech 1922–1924 k ní byla přistavěna reprezentativní protějšková budova podle projektu Miloše Lamla a v letech 1959–1961 vzniklo nové křídlo budovy do dnešní ulice Arna Nováka. Viz Lukáš Fasora – Jiří Hanuš (pozn. 27), s. 80.

¹⁶ Originál sochy je umístěn v Mezinárodním domě ve Winnipegu, kam se sochař českého původu po roce 1968 emigroval. Viz Archiv MU, Sběrka Fond skupiny A, Rektorát MU Brno, A 1, Rektorát II, sign. J, k. 24.

¹⁷ Rekonstrukce a dostavba areálu budov Filozofické fakulty probíhala v letech 2016–2018 podle projektu architekta Petra Pelčáka.

V rámci bronzového sympozia vytvořil **Marius Kotrba** i svou plastiku **Kroužkování (Dvojice)**, kterou v roce 2004 umístil na nádvoří Přírodovědecké fakulty na ulici Kotlářská. Z obdélného podstavce vyrůstají na protilehlých stranách válcovité útvary, které nabývají podoby dvou stylizovaných ležících postav, svými končetinami navzájem neoddělitelně propletených.

Další umělecká díla se nacházejí i ve fakultní Botanické zahradě. Už při rekonstrukci zahrady v roce 1997 se součástí vstupních prostranství před skleníky stal cyklus pěti sochařských instalací **Jana Šimka** **Prameny země**, který pracuje s mystikou pradávných obřadních míst. Šimek zde vytvořil čtyři kruhové instalace z různých druhů kamene s vyrytými archaizujícími obrazci a s vodním prvkem uprostřed. Pátá instalace ze dřeva, jež měla být vrcholem celého cyklu, se však nedochovala.¹⁸

U hlavního vstupu do Botanické zahrady byla v roce 2004 instalována skulptura **Friedhelma Lacha** **Malý kostel**, kterou univerzita získala z výstavy **Pocta Leoši Janáčkoví**, již v roce 2004 připravil doc. Petr Spielmann.¹⁹ Vzhledem k tehdejšímu záměru založit na univerzitní půdě galerii se řada umělců na popud doc. Spielmanna rozhodla univerzitě svá díla darovat či prodat za minimální částky. Do majetku univerzity se tak dostalo více než 60 děl významných umělců, jako je **Terry Haas**, **Jan Koblasa**, **Sonia Jakuschewa** a mnoho dalších. O zřízení univerzitní galerie se však dodnes jen uvažuje. Před vstup do knihovny Přírodovědecké fakulty byla v roce 2008 umístěna ještě kinetická plastika uměleckého kováře **Pavla Tasovského** s názvem **Ano**, která pracuje s prvkem kyvadla jako zpodobněním jednoho ze základních fyzikálních principů.

Kromě trvale umístěných soch se v areálu Botanické zahrady konají také krátkodobé výstavy. Jejich tradici započala už koncem 90. let Nadace Universitas Masarykiana v čele s kulturním antropologem prof. Jaroslavem Malinou, jejím dlouholetým předsedou.²⁰

Kampus

Získávání uměleckých děl pro univerzitní prostory dostalo novou podobu v souvislosti s výstavbou univerzitního kampusu v Bohunicích. V průběhu let vznikl v prostorách kampusu sochařský park, čítající v současnosti téměř dvě desítky děl, a Masarykova univerzita se tak připojila k dalším světovým univerzitám, jejichž součástí jsou tzv. sculpture gardens (např. Yale, Princeton, Sydney).

První myšlenky související se stavbou kampusu v brněnských Bohunicích se objevily už počátkem 50. let v souvislosti s ideou výstavby velké fakultní nemocnice. Zatímco stavba nemocnice byla zahájena v roce 1969 a dokončena o dlouhých dvacet let později, kampus si na svou realizaci musel počkat až do nového tisíciletí. Projekční přípravy byly dokončeny v roce 1998 a o dva roky později byla vypsaná veřejná soutěž, v níž zvítězila brněnská architektonická společnost A Plus. Základní kámen stavby kampusu, určeného především pro lékařské a přírodovědecké obory, byl položen v roce 2004 a akviziční aktivity univerzity se následně soustředily především do jeho prostor.

Ještě před zahájením stavby kampusu byla v místech plánované výstavby v roce 2001 postavena budova **Anatomického ústavu Lékařské fakulty** (Morfologické centrum I), v jejímž vnitřním atriu byla osazena dvojice bronzových soch **O Evě** a **O Marii** od **Olbrama Zoubka**. Nadživotní poprsí žen biblických jmen, inspirovaná dvěma osudovými ženami Zoubkova života, má symbolizovat úctu k zesnulým, kteří svá těla darovali pro studijní a vědecké účely. Od Olbrama Zoubka získala univerzita později ještě dvě bronzové sochy s názvy **Rektor** a **Žačka**, které v roce 2011 umístila v **Univerzitním centru v Telči**. V jeho prostorách se nachází také bronzová **socha T. G. Masaryka** od **Vincence Makovského** (1937, bronz), jejíž odlitek se od roku 2002 nachází i v americkém Washingtonu.

Jako poděkování zesnulým dárcům těl byl ve vstupním prostoru Anatomického ústavu kampusu osazen také expresivní reliéf **Pieta** od brněnského sochaře **Jaromíra Garguláka** (2007). Ve vstupním prostoru byla rovněž umístěna **busta J. E. Purkyně**, průkopníka v oboru anatomie a fyziologie, jehož jméno nesla Masarykova univerzita v době, kdy byl odkaz T. G. Masaryka vnímán jako nežádoucí.

¹⁸ František Gale – Jan Šimek, „Prameny země“ v Botanické zahradě Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity, in: *Univerzitní noviny*, 1997, r. 4, č. 9, 30. 9., s. 18–23.

¹⁹ Petr Spielmann – Radek Horáček, *Pocta Leoši Janáčkoví – Hommage á Leoš Janáček* (kat. výst.), Brno 2004.

²⁰ Pozůstatkem těchto výstav jsou i drobné keramické objekty Zdeňka Lindovského ve skleníku zahrady.

Busta je odlitkem originálu, který v roce 1984 vytvořil sochař **Rudolf Svoboda** pro halu fakultní nemocnice v Plzni.²¹

Ve vstupní hale Morfologického centra III, která spojuje Anatomický ústav s dalšími pavilony kampusu, byla v roce 2004 osazena bronzová socha jednoho z nejvýznamnějších sochařů 2. pol. 20. století, **Zdeňka Palcra**. Z pozůstalosti zesnulého sochaře byla do bronzu odlita jeho sádrová plastika **Bez názvu** z roku 1964,²² která v majetku Masarykovy univerzity zaujímá přední místo. Dílo vzniklo v době, kdy Palcr tělesné objemy figur postupně redukoval a zplošťoval až do podoby štíhlých stél, které v polovině 60. let ještě zachovávaly základní tělesné znaky.

V roce 2009 bylo v bezprostřední blízkosti Palcrovy sochy umístěno dílo konceptuálního umělce **Dalibora Chatrného** s názvem **Hnízdo**.²³ V tomto závěsném objektu z roku 1999 se Chatrný vrátil k problematice mřížky, k práci s rytmem otvorů a s jimi vrženými stíny v prostoru, které jej zajímaly už od konce 60. let.²⁴ V mezipatře budovy byly zavěšeny také grafické listy **Dalibora Chatrného** (**Evokace**, 1999, digitálně zvětšená kresba) a jeho bratra **Ivana Chatrného** (**Orchestr I, II**, 1970, sítotisk),²⁵ jejichž protějšek tvoří zrcadlový objekt **Dalibora Chatrného Bez názvu** (1999), tematizující poměr mezi skutečností a iluzí.²⁶

Díla Zdeňka Palcra a bratrů Chatrných doplní v první polovině roku 2019 ještě dílo **Stanislava Kolíbala**, které bude zavěšeno ve vstupní hale Morfologického centra III nad vstupem do Anatomického ústavu.²⁷ Rozměrný reliéf s názvem **Počátek věcí (Počátek kruhu)**, který univerzita získala jako dlouhodobou zápůjčku od samotného autora, vznikl v roce 1963 jako model dělicí stěny československého velvyslanectví v Brazílii.²⁸ Soutěž na plastickou zeď a sochu před budovou velvyslanectví v Brazílii hrála v kontextu Kolíbalova tvorby zásadní roli. Stála na počátku jeho výrazové proměny, kdy se začal poprvé systematicky zabývat problematikou vrstvení geometrických ploch a prací s jazykem geometrie, které se pro jeho tvorbu staly určující.

Většina dalších soch v kampusu byla osazována v letech 2007–2016, a to především v jeho exteriérech, ve vnitřních nádvořích mezi jednotlivými pavilony. Výjimkou jsou pouze dvě sochy umístěné v interiéru vstupního pavilonu. V přízemí hlavní budovy kampusu zahajuje sochařskou přehlídku plastika **Krištofa Kintery Red is coming** z roku 2007. Socha z červeného polyuretanu, kterou univerzita získala jako dlouhodobou zápůjčku ze soukromé sbírky, evokuje proud rudé barvy, který prýští ze stěny haly, jako by samotné budově někdo pouštěl žilou. Socha tak s architekturou kampusu skvěle komunikuje a rozvíjí její výrazové možnosti.

Druhým dílem v interiéru vstupního pavilonu je **Busta T. G. Masaryka** od **Vincence Makovského** (1938).²⁹ Busta, původně osazená před vstupem do někdejší budovy Lékařské fakulty na Komenského náměstí, symbolicky demonstrovuje přihlášení univerzity k odkazu prvního československého prezidenta, jenž vybudování univerzity v Brně dlouhodobě prosazoval a v roce 1919 podepsal zákon o jejím zřízení.³⁰

²¹ *Spolupráce výtvarníka s architektem. Přehled prací za rok 1984*, Praha, 1985, s. 72; Jiří M. Boháč, *Rudolf Svoboda*, Praha 1988, nestr.

²² Iva Mladičová, *Zdeňk Palcr* (nepublik. dipl. práce), Ústav pro dějiny umění FF UK, 2006, č. kat. 65.

²³ Z původního nevhodného zavěšení na kovové konstrukci nad centrálním schodištěm knihovny byl objekt přemístěn do vstupní části Morfologického centra, kde tvoří důstojný protějšek Palcrovy sochy.

²⁴ Varianta objektu umístěného v kampusu se nachází ve sbírkách Oblastní galerie Vysočiny v Jihlavě (*Hnízdo*, 1968, niklový plech, 82 × 82 × 29 cm, inv. č. PI258). Viz ibidem, s. 278.

²⁵ Grafické listy patří do souboru uměleckých děl získaných univerzitou z výstavy Pocta Leoši Janáčkovi. Viz Petr Spielmann – Radek Horáček (pozn. 41), s. 92–95.

²⁶ Jiří Machalický, *Vědět svět jinak*, in: Jiří Zahrádka, Dana Chatrná (eds.), *Tak ted' tu. Komplementární svět Dalibora Chatrného* (pozn. 54), s. 403.

²⁷ V těchto místech byla donedávna zavěšena rozměrná malba Věry Kotlárové.

²⁸ Budova československého velvyslanectví v Brazílii, 1963, arch. K. Filsak, J. Šrámek – K. Bubeníček, J. Louda; nerealizováno.

²⁹ Za určení datace busty děkuji Zdeňku Makovskému.

³⁰ Bustu univerzitě dlouhodobě zapůjčilo ze svého majetku město Brno.

Ve vnitřním atriu za vstupní budovou se od roku 2009 nachází reliéfní plastika německého sochaře a malíře českého původu **Otty Herberta Hajeka**. Plastika s názvem **P 495 – Reliefplastik** z let 1977/1986 vznikla jako součást Hajekova sochařského cyklu Znamení. Východiskem plošného litinového reliéfu je jednoduché geometrické tvarosloví, které autor narušuje a vytváří tak nové struktury a vrstvy, jež nabývají povahy svébytného znakového systému. V roce 2009 byl objekt vystaven v rámci sochařské přehlídky Brno art open na nádvoří Nové radnice, poté objekt Masarykově univerzitě zapůjčilo město Brno, které jej v roce 2008 získalo jako dlouhodobou zápůjčku od partnerského města Stuttgartu.³¹

V rámci přehlídky Brno Art Open byla v roce 2009 vystavena také trojice bronzových postav **Tanečníků** od **Michala Gabriela** (2007–2009),³² které univerzita v roce 2013 umístila v atriu mezi pavilony A 18 a A 19. Stylizované monumentální postavy redukovaných forem z Gabrielova cyklu Hadicových postav levitují nad zemí v dynamických tanečních pozicích. Geometrizovaný tvar tajemných postav zároveň prolamuje pravidelná čárová struktura povrchu, která do snového výjevu vnáší nový rytmus. Jednu z postav Masarykova univerzita zakoupila, další dvě měla od autora zapůjčeny až do roku 2016. V současnosti se v kampusu nachází pouze jedna postava Tanečníka a působivost dynamické skupiny figur tak byla poněkud oslabena.³³

V prostoru následujícího atria, mezi pavilony A 16 a A 18, se nachází ocelová plastika **Nakloněné kruhy** (2009) od **Vratislava Karla Nováka**. Monumentální plastika navazuje na Novákovu sérii drobných kinetických objektů, tzv. Cyklotů, které počítaly s aktivní účastí diváka, uvádějícího objekty v pohyb. Se záměrem osadit rozměrnou plastiku před brněnský automobilový okruh převedl Novák jednoduchou geometrickou skladbu dvou kovových prstenců, spojených uprostřed tyčí, do monumentálního měřítka a zastavil ji v jedné fázi pohybu. Dramaticky vychýlená konstrukce však v sobě stále obsahuje všechny potenciální možnosti pohybu. Původně byla plastika rovněž vystavena v rámci Brno Art Open v roce 2009, a to na schodišti Janáčkova divadla.³⁴ V roce 2012 ji Masarykova univerzita získala jako dlouhodobou zápůjčku od rodiny autora a umístila ji před vstup do areálu kampusu. Z technických důvodů však musela být nakonec přesunuta do jednoho z vnitřních atrií.

Jediným dílem, které se v současnosti nachází ve vnějším prostoru kampusu a je dostupné i kolemjdoucím, je tedy plastika **Stébla** od uměleckého kováře **Pavla Tasovského**.³⁵ Několik stylizovaných stébel trávy, která se vlivem větru mírně pohybují, bylo v roce 2011 umístěno na návrší před vstup do pavilonů Fakulty sportovních studií. V těchto místech se však uvažuje o výstavbě nové budovy, takže umístění plastiky zřejmě nelze považovat za definitivní.³⁶

V roce 2019 by před komplex univerzitních budov mělo být osazeno ještě jedno dílo, a to odlitek **Sochy pre betón** od slovenského sochaře **Rudolfa Uhera**,³⁷ která vznikla v rámci mezinárodního sochařského sympózia ve Spojených státech amerických v roce 1971.³⁸ Radikálnost projevu spolu s účastí na sympóziu v tehdejšímu režimu nepřátelské Americe Uhrovi vzápětí přinesla obvinění ze setkávání s protistátními živly a vyloučení ze Zvázu slovenských výtvarných umelcov, což se výrazně podepsalo na jeho zdravotním stavu. Plánované umístění odlitku jeho Sochy pre betón před vstupem do brněnského kampusu by mohlo pomoci znovu uvést tvorbu jednoho z nejvýznamnějších slovenských sochařů do kontextu českého, resp. československého umění.

³¹ Objekt spadá do sbírek Stiftung Kunstmuseum Stuttgart, viz Archiv Magistrátu města Brna. Za poskytnutí informací děkuji Jaroslavu Hamžovi.

³² Plastiky byly v rámci výstavy osazeny v atriu brněnského Uměleckoprůmyslového paláce.

³³ Kompletní trojice postav je od roku 2016 instalována v zahradách Anežského kláštera v Praze.

³⁴ Na přehlídce Brno Art Open vystavil Novák ještě plastiku Planety, kterou zamýšlel tehdejší rektor prof. Jiří Zlatuška nechat zvětšit a umístit před Fakultu informatiky. Vzhledem k úmrtí V. K. Nováka však k realizaci nedošlo. Rozhovor autorky s prof. E. Schmidtem ze dne 23. 7. 2018.

³⁵ V r. 2007 získal Pavel Tasovský za plastiku Stébla 1. cenu na mezinárodním kovářském sympoziu Hefaiston.

³⁶ Rozhovor autorky s prof. E. Schmidtem ze dne 23. 7. 2018.

³⁷ Rozhovor autorky s prof. E. Schmidtem ze dne 23. 7. 2018 a s prof. J. Vorlíčkem ze dne 30. 9. 2018.

³⁸ Socha byla reprodukována na stránkách The New York Times, viz Marilyn Stout, Some „Solid Refreshment“ For Motorists In Vermont, *The New York Times*, Sunday, October 17, 1971, viz Jiří Šetlík – Michal Uher (eds.), *Rudolf Uher: sochy*, Bratislava 1998, s. 179.

Ve vnitřním nádvoří kampusu mezi pavilony A 8 a A 16 byla v roce 2010 osazena dvě díla **Lukáše Rittsteina** s názvy **Osvícení** (2007) a **Silná barva** (2008). Plastiky náleží k Rittsteinovu sochařskému cyklu *Les*, který vznikl po jeho návratu ze série výprav na Západní Papuu Novou Guineu.³⁹ Rittstein v nich tematizuje střet dvou kultur, západní civilizace a světa domorodých kmenů uprostřed divoké přírody. Dynamický tvar, připomínající rozstříknutou kapku, svírá kmen stromu a symbolicky se ho tak zmocňuje.

Ve stejné době jako Rittsteinovy plastiky byla v kampusu osazena také socha jeho učitele **Aleše Veselého** s názvem **Dotyky a distance**, kterou Veselý vytvořil v roce 2009 pro zámecké zahrady v Litomyšli při příležitosti své rozsáhlé výstavy.⁴⁰ Sochu následně získala Masarykova univerzita, která ji umístila v atriu mezi pavilony A 10 a A 12. V tomto objektu Aleše Veselého, který kombinuje kámen s leštěnou kovovou plochou, jsou naznačeny elementární problémy vztahu člověka a přírody, přírodních zákonitostí i kosmického univerza, jimiž se Veselý ve svých dílech systematicky zabýval již od konce 70. let.

Přímo pro univerzitní kampus vytvořil **Vladimír Preclík** v roce 2007, krátce před svou smrtí, sochu **Rozkvět vzdělanosti** (atrium mezi pavilony A 5 a A 10). Bronzová socha formálně navazuje na tvar dřevěných archetypálních skulptur Preclíkova cyklu *Provensálská města*, který vznikl ve 2. polovině 60. let v inspiraci starobylými městy na skalnatých kopcích Provence a přinesl mu mezinárodní uznání.⁴¹ Polychromii této sochy, symbolu civilizace, jejímž základem je nikdy nekončící proces vzdělanosti, už však Vladimír Preclík dokončit nestihl.

Také slovenský sochař **Jozef Jankovič** vytvořil své bronzové sousoší **Rovnováha** (2009) přímo pro prostory univerzitního kampusu a umístil je v atriu pavilonů biomedicínských laboratoří (mezi A 2 a A 3). Na výrazné architektonické konstrukci balancuje čtveřice frontálně pojatých plošných postav, jejichž překlápění a dynamická gesta vytváří silný dojem lability. Sousoší tak lze vnímat jako působivou metaforu dramatického zápasu člověka v nejistém světě současnosti.

Na protějším nádvoří k Jankovičově soše, před pavilonem A 6, byla osazena **busta prof. MUDr. Edwarda Babáka** od **Vincence Makovského** (1935). Busta zakladatele brněnského Fyziologického ústavu a jednoho z prvních děkanů Lékařské fakulty Masarykovy univerzity byla původně umístěna před budovou ústavů Lékařské fakulty na křižovatce ulic Úvoz a Údolní. S přesídlením fakulty do budov na Komenského náměstí se v roce 1949 přesunula před budovu na Joštově ulici a v novém tisíciletí byla busta spolu s celou fakultou přemístěna do bohunického kampusu.

Prozatím posledním sochařským dílem, jež bylo v kampusu umístěno, je objekt s názvem **Tangle/Untangle** (2004) od brněnského sochaře **Tomáše Medka**, který univerzita získala v roce 2016 jako dlouhodobou zápůjčku od autora do prostor technologického institutu CEITEC. Objem do sebe zauzleného spletence organických tvarů vymezuje pravidelná mřížková struktura, která povrch objektu otevírá a umožňuje průhledy do jeho vnitřních prostor. Mezi sochami v prostorách Masarykovy univerzity zastupuje objekt Tomáše Medka spolu se sochou Michala Gabriela široký proud digitálního sochařství, který vytváří nový svět složitých tvarových kreací, vnitřních objemů a jejich průniků.

Závěr

Na počátku systematického osazování budov Masarykovy univerzity sochařskými díly stálo úsilí prof. Eduarda Schmidta spojit univerzitu nejen s vědou a výzkumem, ale také s uměním. Přestože rozpočet univerzity nákup uměleckých děl neumožňuje, podařilo se mu získat do univerzitního majetku nebývalé množství vynikajících děl od předních autorů 2. poloviny 20. století, a to formou sponzorských darů soukromých firem či jednotlivců, anebo alespoň formou dlouhodobých zápůjček. Na jeho snahy přirozeně navázali i následující rektori univerzity, prof. Jiří Zlatuška (1998–2004), prof.

³⁹ Jaroslav Anděl – Petr Wittlich, *Barbora Šlapetová & Lukáš Rittstein. Manop, poslední první* (kat. výst.), Praha 2009.

⁴⁰ Jiří Machalický, *Aleš Veselý v prostorách Josefa Pleskota* (kat. výst.), Litomyšl 2009.

⁴¹ Např. Eva Petrová, *Vladimír Preclík*, Praha, 1970, s. 22–23; Vladimír Preclík, *Deset zastavení v Provence*, Praha 2000, nestr.

Petr Fiala (2004–2011) a doc. Mikuláš Bek (od 2011). Zásadní roli v získávání uměleckých děl do prostor univerzity v současnosti hrají především dvě výrazné osobnosti Pedagogické fakulty, prof. Radek Horáček a Mgr. Petr Kamenický, kteří tak pokračují v rozvíjení tradice započaté již v 90. letech. Doufejme, že v budoucnu nakonec dojde i k plánovanému založení univerzitní galerie, jež by potvrdila postavení Masarykovy univerzity nejenom jako instituce vědecko-výzkumné, ale také jako instituce kulturní.